

գրեթէ արդի բոլոր թատրերգութիւնները: Եթէ հեղինակը ճշդելու, լուսարանելու համար պէտք զգայ առանձին խօսեցնելու անձերը, դերասանն այդ պաշտօնը պէտք է դէմքի արտայայտութիւններով ընէ, աչքով պէտք է խօսի:

Պատիկ և աննշան դիտողութիւններ են ստոնք՝ որ ժողովրդի Բարիկամներուն ո՛ր և է նսեմութիւն պիտի չկարենան բերել:

Երախտապարտ պէտք ենք ըլլալ Գոկոտ. փաշայեան խանի՝ որ լոյս ընծայեց հայրենիքի ճշմարիտ սէրէ բղխած գործ մը, կենդանի, ապրող անձերով:

ԱՐՈՒՍ ԳՈՒՄԱՆԻՐԵԱՆ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻՒԼԿԻԱ

Տիկին Արշակունի Թեոդիկի

Արցունքին ակունքը՝ վիշտը կամ տառապանքը չէ՝ և արցունքն ալ վայելք մը չէ՝. հանգստութիւն մը չի՝ տար զգածուող սրտին:

Անցեալ տարի արիւնի մէջ էր Կիւլիկիան, հինգ դար առաջ՝ փառքերու մէջ էր ան, և այս օր արցունքի մէջ կը տեսնենք անոյ չքնաղ երկիրը՝ Տիկին Արշակունի Թեոդիկի Ամիս մը Ի Կիւլիկիա հաստորիկը ձեռքերնիս:

«Ամիս մը Ի Կիւլիկիա». ինչ հաճելի ճամբորդութիւն. չէ՞ որ զրագիտուն արտասուել պիտի տայ մեզ թշուառութեանց, անլուր ոճրագործութեանց դիմաց. և ահա ճիշդ այդ արցունքն է վայելքի մը պէս արցունքը:

Տիկին Թեոդիկ՝ այսօրուան Զապէլնէներու շարքէն էր. բայց ցարդ իր տաղանդի հետքերը լրագրաց սիւնակներու մէջ թողած էր: Միշտ զրոյ մ'է, պիտի ըսէին զինքն ընթերցողները. և ես խոհուն զրագիտուն մ'է կ'ըսեմ, երբ ձեռքիս հաստորին ընթերցումը կ'աւարտեմ: Հատորնե՛րն են հեղինակի մը անունը անմահացնողը: Էջ մը գրուածքը կրնայ իր մէջ տաղանդ մը մատնել:

Ռուսահայ յայտնի զրագէտէ մը երբ իւրին ախորժած քսանհինգ ապրող զրագէտներու անունները ուզեցի, ան քանի մը անուններու մէջ շեշտած էր Տիգրան Կամսարականը, «Վարժապետին աղջիկը» վէպին հեղինակը:

Տարիները սահած են, Կամսարական զրական հրապարակէ քաշուած է, ու ան կ'ապրի իրաւամբ Ռուսահայ զրագէտի մը մտքին մէջ:

Հարկ է որ տիկին Թեոդիկ իւր անունը հայ զրականութեան մէջ անդրեցնելու համար, զեռ ուրիշ գործ մ'ալ հրատարակէ:

«Ամիս մը Ի Կիւլիկիա». մեր ամենուս սրտին ամենամօտիկ նիւթը, որ շատ հանութեամբ պիտի կարդացուի քնարականաբար. հեղինակը ընթերցողին առաջնորդն է, ինքն է որ նայուածքիդ, քայլերուդ, զգացումներուդ կ'առաջնորդէ. ինքն է որ զքեզ հանդիսատես կ'ընէ խղճալի տեսարաններու:

Հոկտեմբերի մէջ ենք. հոտ, եղանակին՝ ախրութիւնը կը զգանք նոյն իսկ այսօր յուլիսի մէջ: Ուզեկից զրագիտունին պիտի փշաքաղէ երբեմն մարմինդ, պիտի թացցնէ երբեմն աչքերդ, զթութիւնդ պիտի ուզէ դէպ ի անտէր և անպաշտպան որբիկները և այրիները. և ինքն է որ զքեզ կ'ըրէ պիտի հանէ վայրագութեանց դիմաց: Ահ, այդ զրչով նկարագրուած տեսարաններուն դիմաց արցունք և զայրոյթ պէտք է...

Տիկին Արշակունի եւ գեղեցկագէտի մը բոլոր նուրբ յատկութիւններովը կը ներկայանայ: Ոճը յստակ, կոկիկ, խնամով աշխատուած, լեզուն հեզասահ, ամէնքն ալ մարգարտաշար տողեր: Ամենագեղեցիկ և տաղանդ մը երևան հանող էջ մ'է «Պատկերի մը Ի տես»ը, որ անքան գեղեցիկ տողերով, կենդանի նկարագրութեամբ՝ մուշ լուսանկարի մը ամէն մանրամասնութիւնները կը ցուցնէ. և խաւարին մէջ, մինաբէլին դիմաց՝ զթութիւն հայցող «Կոյր հօճան», որ Զարգի օրերուն հայ մ'ուզած էր անոր արիւնով սրբուելու և քաւուելու համար, քեզի կ'երևայ իր ներքին բոլոր



ՏիկիՅ Ա. թէոդիկ Ատամայի մէջ

հոգեկան գարշաւթիւններով։ Տիկինն առնական կատաղի շեշտ մը կ'առնէ, և երկընթիք բոլոր կայծակները անոր վրայ կը թափէ, առանց ինքը գրագիտունին ո՛ր և է մեղադրանքի մը ենթարկուելու։ ու յետոյ ցրխտոնէութեան մէջ կը սթափի՝ երկնքի թողութիւնը բազմալով այդ որջացած գազանին։

Տիկին Արշակունի, իր տաղանդը մեզի ցուցնելով՝ կը ներկայանայ իբրեւ արիւս սիրտ ուղեւոր մը՝ արիւնի, բոցի և ողորու մի մէջ, միութարելու թշուառ այրիները և որբերը։ Ան դէպ ի կոծի քաղաքը կը մեկնի իբրեւ առաքելուհի մը Ագրստոյի Հայտնեաց Ընկերութեան, ուսումնասիրելու համար երկրորդ, տեղական բարքերը, որպէս զի յիշեալ Ընկերութիւնը ըստ այնմ ցանկ կը թուութեան և գիտութեան սերմերը։ Եւ առ այդ՝ արդէն Տիկին Զապէլ Ասատուր իրեն գեղեցիկ նամակն ունի, ուղղուած Տիկին թէոդիկի։

Երբ 1910 թուականը վերջանայ՝ տաճկահայ գրագէտներու նոր զորքերը պիտի ուզենք, որոնք արժանի ըլլան գնահատութեան։ Վարուժանը իր Յեղին Սիրտը, Ս. Պարթեւեանը՝ Փայթալումը և Կիլիկիան Արհարբը, Ռ. Զարդաբեանը՝ Յայդարյանը պիտի ներկայացնեն։ Իսկ Տիկին թէոդիկ պիտի ներկայացնէ բոլոր գրագիտուններու կողմէ Ամիս մը ի Կիլիկիա զմայլեցողիչ հատորը։

Հ. Մ. ԳՈՏՈՒՐԵԱՆ

Ա. ԱՏՈՍՍԻՏԵՍ

Հայր և Երիտասարդ բիրքեր.

Կիլիկիայ չարքեր

Զգալը մարդուս յատուկ է. և ճշմարտութիւն մ'է այս. կը խորհիմ, թէ ամէն անհատ կը զգայ քիչ շատ՝ պարագաներու համեմատ։

Միթէ կարելի չէ՞ թմրուիլ մը նմանցընել անհատական զգացումը, որուն վրայ կու գան լուրերը և գուժերը, ալեաց կու հակներուն նման բաղինելու անոր. կամ երկայարի մը՝ որ կը պատռէ զայն և կը մխրճի մինչև ներսը՝ մեր սիրտը, դրոշմելու համար հոն, սրտաբեկ և սրտազրաւ լուրերով և բոժներու տպաւորութիւններով։

Ահա զեռ նոր այդպիսի ուժգին մխրճիւն մ'ալ զգացի ես սրտիս վրայ. Ատամայի աղէտներն էին պատճառը։ Դրժբազդ օրեր, յորում այդ գոյժերու իրականացումը տեղի ունեցաւ հոն....

Տարի մը առաջ, լսեցի ես այդ բոթերուն շանթալիք արշաւանքը, Ատամային դէպ ի Եւրոպա, ողբալի ժողովրդեան մը աղեկէզ վիճակը, կրածները իմացնելու մրափող Եւրոպայի։ Բայց իրականութեան մէջ՝ այդ բոթերուն քիչերը լսեցի, որովհետեւ անոնց հոսանքը, կեանքիս սահմանին մէջ չմտաւ։ Եւ կարծեցի՝ թէ ցնդեցան իբր շամանդաղ մը այդ տխուր լուրերը։ Բայց ոչ, սխալած էի. լսածներս ոչինչ էին իրականութեան հանդէպ. սե վարա-